

Bakgrunnsmateriale til *Kierlighed uden strømper*

Av Johan Herman Wessel

Trøndelag Teater, Theatercaféen

Premiere 24. mars 2014

Ilesesetterne ved Trøndelag Teater

Ilesesetterne består av skuespillere som leser et skuespill for publikum. En ilesesettelse kan se forskjellig ut, med varierende grad av innlevelse og opptrening. Felles for enhver ilesesettelse er imidlertid at følgende dogmer ligger til grunn:

1. Gå aldri på scenen uten manus
2. Vær alltid tro mot teksten
3. Teksten skal alltid kommenteres
4. Eventuelle fysiske hjelpemidler skal finnes på stedet
5. All lyd skal skapes på stedet
6. Antrekk skal være nøytralt og stilig
7. Enhver ilesesettelse skal ha til hensikt å svare på minst ett av livets store spørsmål
8. Ilesesetternes dogmer skal leses opp for publikum før ilesesettelsen begynner

Om *Kierlighed uden strømper*

Johan Herman Wessel skrev *Kierlighed uden strømper* våren 1772 og ga det ut høsten samme år. Stykket ble for første gang oppført ved Det Kongelige Teater i København i mars 1773 med musikk av kapellmester Paolo Scalabrini. *Kierlighed uden strømper* ble første gang vist på Trøndelag Teater i 1817, året etter teatret ble åpnet.

Handlingsreferat

Kierlighed uden strømper starter med at Grete våkner fra en drøm. Hun har drømt at om hun ikke gifter seg samme dag så blir hun aldri gift. Hennes forlovede, skredderen Johan, er ute på reise. Det er lenge siden hun har hørt fra ham og har mistanker om at han har vært

utro. Gretes venninne, Mette, råder henne til å gifte seg med sin forhenværende kjærest Mads i stedet. Mads svarer straks ja, men før de rekker å gifte seg er Johan tilbake. Grete elsker Johan og tar ham tilbake. Det er bare et problem - Johan har ikke strømper. Det tar seg ikke ut for en skredder å gifte seg i støvler. Mette spør Mads om Johan kan låne strømpene hans, noe Mads selvsagt svarer nei til. Da er Mettes forslag til Johan at han stjeler Mads strømper. Johan tviler og dras mellom elskov og dyd. Mettes oppfordrer ham til å handle som en helt. Johan stjeler strømpene og bryllupet skal stå. Jesper, Mads venn, synes det er mistenkelig at Johan plutselig har strømper og sammen med Mads finner de ut at Mads strømper er borte. Det blir en stor konfrontasjon mellom Johan og Mads og det ender med at de alle dreper seg én etter én.

Om tragedien

Kierlighed uden strømper er en parodi på den klassiske tragedien, en genre Wessel var vært glad i. Wessels satire har flere lag og rettes mot en rekke genrekonvensjoner. Samtidig har den et mer universelt mål om å latterliggjøre hykleri og selvhøytidelighet.

Tragedien stammer fra gresk teater. Den greske filosofen Aristoteles mente at i tragedien måtte dramaet holde seg innenfor tiden, stedet og handlingens enhet. Tragedien er i bundet form og henter som oftest temaet sitt fra antikken og har konger, fyrster og halvguder til hovedpersoner. Effekten av en tragedie skulle i følge Aristoteles være at publikum oppnår «katharsis»; en renselse som gjorde at de lærte og gjennomlevde som tragediehelten, uten å måtte gjennomgå det i sitt eget liv.

Kierlighed uden strømper følger den klassiske tragedien, men til forskjell fra forbildet omhandler den ikke helter, men hverdagsmennesker som streber etter helterang.

I tillegg slutter Wessels parodi med at alle aktørene dreper seg mot slutten. I ettertid skrev han en epilog der guden Merkur vekker opp de døde. Denne er ikke er med i originalen, ei heller i Trøndelag Teaters versjon anno 2014. Det var ikke uvanlig med tragedieparodier på denne tiden, men få av dem har overlevd. Wessels *Kierlighed uden strømper* står derfor i en særstilling. Det forklares blant annet ved at stykkets verserim, aleksandrinere, er blant de

beste som er skrevet på dansk-norsk. En aleksandriner er et fransk verserim på 12-13 stavelser med rytmisk innsnitt som deler verset etter 6. stavelse.

Om parodien

Tradisjonelt genrebestemmes *Kierlighed uden strømper* som en parodikomedie. Selv kalte Wessel stykket "et Sørge-Spil". Ordet *parodi* betyder etterligning der hensikten er å være komisk-satirisk. Den komiske effekten kan oppnås ved å opphøye et trivielt emne (egentlig parodi) eller ved å trivialisere et opphøyd emne (travesti). *Kierlighed uden strømper* har elementer av begge deler. Stykkets komikk beror både på latterliggjørelsen av et pompøst patos på den ene siden og opphøyelsen av banaliteter på den andre. Stykkets krumtapp, strømpene, er et eksempel på hvordan trivialiteter opphøyes. En banal hverdagsting får stor betydning og fører til dramatiske konsekvenser.

En inngang til analyse

Handlingen i stykket kan deles inn i flere plan; Skredderplanet dreier seg om hverdagsmenneskene, som prøver å handle som storslåtte helter. Det medfører at de oppfører et spill for seg selv, med seg selv både som aktører og skuespillere. Dette spillet er det som kan defineres som helteplanet. Her er for eksempel ikke Johan lenger skreddersvenn, men en helt. Handlingen dreier seg om hans undergang, styrt av elskovens makt og skjebnens luner. Heltens store kamp står mellom elskoven og dyden. Stykket har også et metaplan der aktørene betrakter rollene sine utenfra og kommenterer sine egne arier og replikker. Et eksempel på dette er Mette sin bevisste og aktive kommentering av Gretes handlinger. Mette irtettesetter for eksempel Grete når hun mener Grete har for mange anelser i forhold til forskriften, altså i forhold til tragediens regler. Mette er den som i stor grad trekker i trådene og kan gjerne leses som stykkets forteller. Hun oppfordrer Johan til å stjele Mads' strømper. Stykkets metaperspektiv og illusjonsbrudd er grep som synes å høre ettertiden til og er med på å sette *Kierlighed uden strømper* i særstilling.

Instruktør for ilesesettelsen

Kenneth Homstad (NO, 1982) er utdannet ved Teaterhøyskolen i Amsterdam. Han har jobbet som skuespiller ved bl.a. Det Norske Teatret og Den Nationale Scene. Siden 2013 har han vært en del av ensemblet på Trøndelag Teater.

Homstad er også en av de faste regissørene ved Hetveem Theater i Amsterdam og presenterte sin forestilling *Is There Anybody Out There* ved Dramatikkens Hus vinteren 2011. For dette arbeidet ble han nominert til Nederlands svar på Hedda-prisen (VSCD-prijs) i 2009 og til Den Nederlandske Banks pris for unge scenekunstnere i 2011. Homstad var også i 2011 nominert til VSCD-prisen, og mottok samme år Nord-Trøndelag Fylkeskommunes kunststipend for sitt arbeid som skuespiller og regissør i Norge og Nederland.

Forslag til oppgave

Diskuter, med utgangspunkt i tekstutdraget nedenfor, hvorfor teksten kan leses som en parodi. Trekk gjerne frem eksempler.

Tekstudrag

FEMTE OPTOG.

Fjerde Optrin.

Grete, Mette, Johan.

Grete (med Johan ved Haanden.)

Saa blev det Sandhed dog, som i et Ordsprog staaer,

At efter Regn og Slud man blide Soelskin faaer.

I otte Dage var min Siel et Rov for Smerter,

Jeg ingen Føde nød, jeg væmmedes ved Erter;

Min Syster, du det veed, det var min beste Mad,

Og naar jeg Erter selv og Flesk ey spise gad,

Enhver kan slutte let, hvor stoer min Nød har været.

Johan.

Jeg tvivler ikke paa, at Sorg dig har fortæret;

Men nu til Klagemaal du ingen Aarsag har,

Nu er du lykkelig, forglem saa hvad du var.

Grete.

Jeg mig erindrer kun de kummerfulde Dage,

Som, Himmelen skee Tak, jeg haver lagt tilbage,

At jeg desbedre maa fornøyes ved de Kaar
Og den Lyksalighed, som mig Fremtiden spaaer –
Da endnu et Qvarteer vi kunde her forhale,
Saa lad os vechselviis vort Haab, vor Fryd afmale.

Johan.

Begynd min Grete først, dig falder Æren til;
Saasnart du færdig er, jeg dig afløse vil.

Grete. (Bevægeligen).

Jeg i min Elskers Arm, jeg ved min Hertes Side,
Af søde Følelser skal ene kunde vide
At jeg er til. Mig skal ey nogen indbildt Frygt
Af Søvne vekke meer. Ney jeg skal hvile trygt,
Og vogne smilende; Og Hiertet dig skal sige:
«Nu vognede din Glut, nu smilede din Pige.»
Og du skal vogne glad og smilende som jeg –
Og – – –

Mette.

Gaa ey videre; Thi det anstaaer dig ey.

(Der bliver en kort Taushed.)

Grete. (Til Johan.)

Hør her engang, Seigneur! du falder jo i Staver:

Nu Turen er til dig.

Johan.

St! St! jeg mig belaver

Paa et anstændigt Svar -- og -- Svaret lyder saaa --

Jeg -- neppe veed for Fryd -- paa hvilken Foed at staae --

Og -- for en Sikkerhed saa staaer jeg paa dem begge --

Og -- à propos om Been, jeg ikke just i Lægge

Min største Force har; men Skabningen?

Grete.

Er net;

Det vil jeg dig tilstaae. -- Men om jeg tænker ret,

Saa er ey dette Svar aldeles saa anstændigt,

Som du det lovede.

Johan.

Jeg haver et indvendigt

Og et udvendigt Pund, Madam; det første ikke staaer

Det andet altid bi -- Der i min Hierne gaaer

Udaf de smukkeste og meest udsøgte Tanker

En utaalmodig Sværm, som inden Hiernens Planker

Indsluttes ynkelig, fordi jeg ikke kan

I Gang min Tunge faae; – – men tys, nu gaaer det an.

(Han gjør sig kostbar.)

Selv Elskov os, Madam, en Bane skal berede,

Selv plantede han der de Roser, vi betræde –

Ved Roserne forstaae Elskovs Henrykkelser,

Spørg saa ey, om de staae hinanden gandske nær.

De stærke Farvers Skin tilsidst vort Syn formørke,

Men derimod paa Grønt vort Øye samler Styrke;

Det vidste Elskovs Gud, og Rum lod aabent staae

Imellem Roserne, at stilte Længsler maae

Den Afstand fylde op med evig grønne Blade.

Mette. (Til Grete.)

Han taler som en Helt, det maa enhver ham lade.

Grete.

Hvor hæves ey mit Mod, naar jeg betænker kun,

At det min Elsker er som har saa sød en Mund;

Men det er endnu lidt, jeg først for Alvor kneiser,

Naar jeg af mange smaae, men kiekke Ehrenpreiser

Kun forestiller mig, hvor jeg omringes skal.

Johan.

Vi Afkom vist nok faae, Madam, i Hobetal.

(Grete neyer, og Mette seer paa hans Been.)

Grete.

Hvor fyndigt er hans Sprog! Hvor stærke hans Udtrykke! –

Hvorned har jeg fortient for andre saadan Lykke? –

Elskværdig Helt! – – au! au!

Mette.

Hvad fattes, Pige, dig?

Grete.

Au! au!

Johan.

Heltinde – –

Grete.

Au!

Johan.

Betroe din Sorg til mig.

Grete.

Jeg fik en Ahnelse. O! alt for kiære Skredder!

Den spaaer mig din Ruin.

Mette.

Veed du, du Overtræder

Heltinders strænge Lov? hvor har du hørt, hvor læst,

At en Heltinde var af Ahnelser indblæst

To gange paa en Dag? Du først i Morges drømmer,

Faaer derpaa Ahnelse. – Heltinders Lov indrømmer

Dig knap saa stor Portion; og endda vover du

Paa nye af Ahnelse at faae et Anstød nu;

Det gaaer, min Troe, for vidt.

Johan.

Mit Hiertes Herskerinde!

Lad onde Dunsters Magt ey din Forstand forblinde,

Hvad du har spiist i Dag?

Grete.

En ringe Bagatel,

Fem Sild, lidt Erter, Flesk – – –

Johan.

Ja jeg det tænkte vel,

Man faaer som ofteste den ugemene Gave.

At have Ahnelser af en bedærvet Mave,
Troer du paa mine Ord, at Erter, Flesk og Sild,
Helst om nye brygget Øl man drikke vil dertil,
Saa god en Ahnelse, som ønskes kan, frembringer.

Grete.

Seigneur! du taledede, strax fik min Angst Vinger.

Af Erter, Flesk og Sild (thi jeg nu troer med dig

At denne Ahnelse kun de forvoldte mig)

Urolig Dunst ey meer til qualte Hierte stiger.

Hvad i min Hertes Ord der dog ey Kræfter ligger!

Aria.

Saa Børne-Sværmen i en Skole

Bestige Borde, Bænke, Stole,

Og skrigte høyt, og skogger lee,

Naar de ey Skolemester see;

Men naar han kun ved Døren rører,

Hver paa sit Sted strax Pokker fører;

Han neppe faaer «Esler» sagt,

Før alting er i Orden bragt.

Jeg meener Dunsterne ved denne Børne-Flok,

Og - - -

Johan.

Tal ey meer herom, jeg dig begriber nok;

Din Kompliment er smuk og Lignelsen er vakker,

Men skal vi ikke gaae?

Mette (Hun seer udaf Vinduet efter Solen.)

Det snart ad Tiden lakker.

Grete.

Kom lille Hierte-Tyv.

Johan.

Jeg mig udbede maa

Et mere tugtigt Navn. Naturen lod mig faae

Til Tyv, og Tyverie et Had, saa overdrevet,

At Ordet Hierte-Tyv er mig en Afskye blevet.

Man sætte Hierte for, man sætte Hierte bag,

En Tyv er dog en Tyv, det er en afgiort Sag.